

**Ictiologia**

Codi: 100787

Crèdits: 6

| Titulació        | Tipus | Curs | Semestre |
|------------------|-------|------|----------|
| 2500250 Biologia | OT    | 4    | 0        |

**Professor/a de contacte**

Nom: Anna Soler Membrives

Correu electrònic: Anna.Soler@uab.cat

**Utilització d'idiomes a l'assignatura**

Llengua vehicular majoritària: català (cat)

Grup íntegre en anglès: No

Grup íntegre en català: No

Grup íntegre en espanyol: Sí

**Altres indicacions sobre les llengües**

La majoria de les classes es faran en català, però alguns materials docents i alguna sessió pot ser en anglès.

**Equip docent**

Oriol Rodriguez Romeu

**Prerequisits**

No hi ha prerequisits específics, a banda que els estudiants ja hagin cursat i superat l'assignatura de Zoologia i Ampliació de Zoologia.

**Objectius**

L'objectiu d'aquesta assignatura és proporcionar una formació de base en el coneixement de la ictiologia i il·lustrar com i per què els peixos són el grup més divers de vertebrats. Es presenta l'adaptació per il·lustrar com els peixos han explotat una gran varietat d'hàbitats i nínxols. En aquest mòdul ens endinsarem en l'anatomia i morfologia dels peixos ossis i cartilaginosa. Així mateix es pretén que l'alumne s'endinsi en els principis bàsics de sistemàtica i evolució, i en com aquests s'han utilitzat per estudiar la diversitat dels peixos. Una altra part important del curs tracta d'estudiar alguns grups de peixos de la Mediterrània i Atlàntic NE importants. Aquest mòdul cobreix també temes com la genètica, conservació i ecologia a una profunditat raonable.

**Competències**

- Analitzar i interpretar l'origen, l'evolució, la diversitat i el comportament dels éssers vius.
- Controlar processos i proporcionar serveis relacionats amb la biologia.
- Desenvolupar estratègies d'aprenentatge autònom.
- Obtenir, manejar, conservar i observar espècimens.
- Sensibilitzar-se en relació amb temes mediambientals.
- Tenir capacitat d'anàlisi i de síntesi.
- Tenir capacitat d'organització i planificació

## Resultats d'aprenentatge

1. Analitzar i interpretar la diversitat animal i les línies filogenètiques dels metazous.
2. Aplicar mètodes de dissecció per observar i analitzar l'anatomia interna d'exemplars representatius dels principals grups d'animals.
3. Aplicar mètodes de mostreig per obtenir espècimens animals.
4. Aplicar mètodes per al maneig i la conservació d'espècimens animals.
5. Aplicar tècniques d'estudi de l'anatomia animal.
6. Desenvolupar estratègies d'aprenentatge autònom.
7. Proporcionar serveis relacionats amb la zoologia.
8. Sensibilitzar-se en relació amb temes mediambientals.
9. Tenir capacitat d'anàlisi i de síntesi.
10. Tenir capacitat d'organització i planificació.

## Continguts

El curs té dos blocs principals. El primer tracta els aspectes de la forma de peix, la biologia (alimentació i reproducció) mentre que el segon aborda la diversitat d'aquestes formes, juntament amb aspectes d'ecologia, conservació.

### a) Forma

1. Introducció: Què és un peix? Taxonomia vs sistemàtica. Aproximacions a la classificació (apomorfies, plesiomorfies,...). Caràcters taxonòmics (caràcters anatòmics, caràcters morfomètrics).
2. Pell i escates. Epidermis. Escates
3. Esquelet. Crani. Esquelet postcranial: Columna vertebral i aletes caudals, i esquelet apendicular.
4. Anatomia interna. Sistema respiratori, circulatori i digestiu. Bufeta. Ronyó. Gònaes. Sistema nerviós
5. Locomoció. Forma i moviment. Moviment en taurons
6. Alimentació. Tipus d'alimentació (mossegar, succionar, mastegar, tragar/empassar)
7. Història de vida "life history" i reproducció. Cicles d'activitat i comportament reproductiu. Determinació, diferenciació i maduració. Ous i esperma. Embriologia. Desenvolupament larvari. Juvenils. Adults (edat i creixement).

### b) Diversitat i ecologia

1. La "història dels peixos"
2. Agnats, Condriactis i Sarcopterigis
3. Xarxes tròfiques. Peixos com a depredadors. Peixos com a preses. Efectes sobre plantes i invertebrats.
4. Interaccions entre individus. Associacions socials (reproducció, agregacions, cooperació)
5. D'individus a poblacions a comunitats i ecosistemes
6. Zoogeografia. Aigües continentals. Aigües marines.
7. Adaptacions a hàbitats especials. Aigües fredes (polar regions). Aigües profundes (deep sea). Aigües obertes (open sea). Aigües de corrents ràpides. Coves
8. Genètica de peixos. Ecologia molecular (mida poblacional/estructura genètica, hibridació, especiació via zonació (habitat choice). Genètica de poblacions. Filogeografia. Genètica de la conservació
9. Conservació. Pèrdua de la biodiversitat, extinció. Espècies invasores / espècies autòctones. Peixos com a bioindicadors. Restauració d'hàbitats, cria en captivitat
10. Tècniques de mostreig i seguiment. Telemetria i marcatge (*Tagging*) i censos.
11. Ètica animal
12. Estadística aplicada a la ictiologia

Les pràctiques de camp i laboratori estan dividides en:

Pràctica  
camp

Mar

En aquesta pràctica s'anirà al mar per tal de fer la prospecció i cens de peixos d'interès com a bioindicadors, aspectes d'alimentació, etc.

|                        |                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|------------------------|--------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Pràctica<br>laboratori | Necròpsia d'un peix.           | Pràctica teòrico-pràctica on s'atendran els temes d'anatomia externa de pell i escates, i anatomia de parts toves (no esquelet-crani). Aquestes parts es descriuran i es relacionaran amb les seves funcionalitats.                                                                        |
| Pràctica<br>laboratori | Diversitat d'espècies comunes. | A partir d'una varietat d'espècies íctiques comunes que arriben al mercat, es descriuran, i es classificaran i s'aprendran a identificar. També es parlarà atenció a la forma i funció de determinades estructures (forma cos, boca, aletes) per treure'n conclusions de la seva biologia. |
| Pràctica<br>laboratori | Descriure una nova espècie?    | En aquesta espècie es presentaran alguns peixos poc habituals (p.ex. peixos de molta profunditat) i intentarem fer-ne la seva descripció.                                                                                                                                                  |
| Pràctica<br>laboratori | Treball pràctic.               | En aquesta sessió es desenvoluparà el treball pràctic proposat en consens pels alumnes, per tal de resoldre la pregunta sorgida.                                                                                                                                                           |
| Visita<br>externa      | Aquàrium                       | Aprofundirem en els continguts de l'assignatura a través d'una visita a les instal·lacions                                                                                                                                                                                                 |

## Metodologia

La metodologia utilitzada en aquesta assignatura per assolir el procés d'aprenentatge es basa en fer que l'alumne treballi la informació que se li posa al seu abast. La funció del professorat és donar-li la informació o indicar-li on pot aconseguir-la i ajudar-lo, amb tutories, perquè el procés d'aprenentatge pugui realitzar-se eficaçment. Per assolir aquest objectiu, l'assignatura es basa en les següents activitats:

### Sessions d'aula

Una part del contingut del programa de l'assignatura l'impartirà principalment el professorat en forma de classes magistrals. Les sessions es complementaran amb la visualització d'animacions i vídeos relacionats amb els temes tractats a classe. Així mateix, altra part del contingut de l'assignatura es desenvoluparà a través d'activitats d'aprenentatge de l'estudiant, mitjançant la resolució de qüestions plantejades pel professorat que es resoldran bé durant la sessió, o bé al principi de la sessió (quan serveixin de repàs de continguts ja exposats en sessions anteriors) o al final de la mateixa com a qüestions de reflexió sobre la matèria explicada. El material utilitzat pel professorat (TIC) estarà disponible a la plataforma virtual. És recomanable que els alumnes imprimeixin aquest material i el portin a les sessions, sobretot per a poder utilitzar-lo com a suport a l'hora de treballar les activitats conjuntes. S'aconsella que els alumnes consultin de forma regular els llibres recomanats a l'apartat de Bibliografia per tal de consolidar i clarificar, si és necessari, els continguts explicats a classe. Amb aquestes classes l'alumne adquireix els coneixements bàsics de l'assignatura que ha de complementar amb l'estudi personal dels temes explicats.

### Seminaris

Constaran de sessions de treball dirigit, on es discutiran en grup temes d'actualitat/transferència prèviament programats pel professorat. Es valorarà la participació dels estudiants. Hi haurà una exposició i debat dels treballs pràctics per part dels alumnes en grup. La missió dels seminaris és promoure la capacitat d'anàlisi i síntesi i el raonament crític.

## Pràctiques de camp i laboratori

Les pràctiques de camp, visites i laboratori consistiran en sortides al mar per a l'obtenció i mesura de paràmetres de la recerca dins l'àmbit de la ictiologia. Les pràctiques de laboratori estaran destinades per una banda al processat de mostres/dades i tractament de resultats de la pràctica de camp. També es realitzaran diferents pràctiques on es donaran continguts del l'assignatura pel que fa aspectes anatòmics i funcionals, així com aspectes de diversitat.

Una de les pràctiques de laboratori es destinarà a realitzar un treball pràctic grupal que consistirà en generar una pregunta en consens amb els alumnes basada en uns antecedents justificats, i una hipòtesi a resoldre mitjançant el treball. Aquest treball és un component fonamental en la formació. El document final serà la realització d'un pòster en el que es resumirà l'experiència i serà presentada a classe.

Durant aquest curs, una de les sortides a mar està coordinada amb una sortida de mar de l'assignatura Biologia i diversitat d'invertebrats no artròpodes. La sortida s'ha coordinat en calendari i destinació (Parc Natural del Montgrí, les Illes Medes i el Baix Ter), per tal d'afavorir els alumnes que cursen les dues assignatures. El primer dia al mar es dedicarà a Biologia i diversitat d'invertebrats no artròpodes i el segon dia a mar a Ictiologia. En cas de cursar les dues assignatures, la pernoctació a l'Estartit corre a càrrec de l'alumnat.

## Tutories

L'objectiu d'aquestes sessions és resoldre dubtes, repassar conceptes bàsics no explicats a classe i orientar sobre les fonts consultades pels estudiants. L'horari de les tutories individualitzades es concretaran amb el professorat. Així mateix les tutories serviran per fer el seguiment del treball del seminari i per fer el seguiment del treball pràctic.

## **Activitats formatives**

| Títol                                          | Hores | ECTS | Resultats d'aprenentatge   |
|------------------------------------------------|-------|------|----------------------------|
| Tipus: Dirigides                               |       |      |                            |
| Pràctica de laboratori                         | 16    | 0,64 | 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10 |
| Seminaris                                      | 6     | 0,24 | 1, 2, 6, 7, 8, 9, 10       |
| Sessions d'aula                                | 20    | 0,8  | 1, 2, 5, 7, 8, 9, 10       |
| Sortida de camp                                | 6     | 0,24 | 1, 3, 4, 7, 8, 10          |
| Visita externa                                 | 4     | 0,16 | 1, 5, 7, 8, 9, 10          |
| Tipus: Supervisades                            |       |      |                            |
| Tutories                                       | 6     | 0,24 | 1, 6, 8, 9, 10             |
| Tipus: Autònomes                               |       |      |                            |
| Estudi i resolució de problemes                | 51    | 2,04 | 1, 6, 8, 9, 10             |
| Preparació de treballs, resolució de qüestions | 33    | 1,32 | 1, 6, 7, 8, 9, 10          |

## **Avaluació**

L'avaluació d'aquesta assignatura es realitza al llarg de tot el curs seguint els següents criteris:

### Avaluació de seminaris:

Pels seminaris s'avaluarà els treballs i l'avaluació crítica i raonada de les diferents activitats proposades a classe. Així mateix, l'exposició i raonament del treball pràctic exposat durant les sessions de seminaris també serà avaluat.

Aquesta avaluació té un pes global del 25% de la nota final. La nota mínima per poder fer mitja amb les altres avaluacions és de 4.

#### Avaluació dels exàmens:

En aquesta parts s'avaluaran individualment els coneixements assolits per l'alumne a la assignatura (no solament durant les sessions d'aula, sinó durant tota l'assignatura), així com la seva capacitat d'anàlisi i síntesi, i de raonament crític.

Exàmens parcials:

Es realitzaran 2 exàmens parcials escrits obligatoris eliminatoris de matèria, cadascun amb un pes del 25% de la nota global.

Examen final:

Els alumnes que no superin (nota mínima de 5) algun dels dos exàmens parcials podran recuperar-los a l'examen final. Aquesta avaluació té un pes global del 50% de la nota final. La nota mínima per poder fer mitja amb les altres avaluacions és de 4.

#### Avaluació de les pràctiques:

Les pràctiques (tant de camp com de laboratori) s'avaluaran mitjançant l'entrega d'una llibreta/informe de grup un cop acabades les pràctiques. Aquesta avaluació té un pes global del 25% de la nota final. La nota mínima per poder fer mitja amb les altres avaluacions és de 4.

#### No evaluable:

L'assistència a les sessions pràctiques (laboratori o sortides de camp) i seminaris és obligatòria. Per participar a la recuperació, l'alumnat ha d'haver estat prèviament avaluat en un conjunt d'activitats el pes de les quals equivalgui a un mínim de dues terceres parts de la qualificació total de l'assignatura o mòdul. Per tant, l'alumnat obtindrà la qualificació de "No Avaluable" quan les activitats d'avaluació realitzades tinguin una ponderació inferior al 67% en la qualificació final.

### **Activitats d'avaluació**

| Títol                                   | Pes | Hores | ECTS | Resultats d'aprenentatge   |
|-----------------------------------------|-----|-------|------|----------------------------|
| Avaluació de les pràctiques             | 25% | 2     | 0,08 | 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10 |
| Avaluació dels seminaris                | 25% | 2     | 0,08 | 1, 6, 7, 8, 9, 10          |
| Examen parcial 1 (avaluació individual) | 25% | 2     | 0,08 | 1, 6, 9, 10                |
| Examen parcial 2 (avaluació individual) | 25% | 2     | 0,08 | 1, 6, 9, 10                |

### **Bibliografia**

BOND CE (1979) Biology of fishes. Saunders Company, W.B. Philadelphia, 514pp (597 BON)

BONE Q, MARSHALL NB, BLAXTER JHS (1995) Biology of fishes. 2nd Edition, Chapman & Hall, 332pp (597 BON)

CALLIET GM, LORE MS, EBELING AW (1986) Fishes: A field and laboratory manual on their structure, identification, and natural history. Wadsworth Publishing Company, Belmont , 194pp (597 CAL)

HELFMAN G, COLLETTE B, FACEY D (2009) The diversity of fishes. 2nd Edition, Blackwell Science, 528pp (597 HEL)

MOYLE PB, CECH JJ (2000) Fishes: an introduction to Ichthyology. Prentice-Hall, New Jersey, 593pp (597 MOY)

MERCADER LL, LLORIS D, RUCABADO J (2003). Tots els peixos del Mar Català. Diagnòs i claus d'identificació. Ed. Institut d'Estudis Catalans, 350pp.

Pàgines web:

- Animal Diversity Web: <http://animaldiversity.ummz.umich.edu/>
- ARKive, Images of life on Earth: <http://www.arkive.org>
- Biodidac: <http://biodidac.bio.uottawa.ca>
- California Academy of Sciences: <http://www.calacademy.org>
- Comisión Internacional de Nomenclatura Zoológica: <http://www.iczn.org/>
- FishBase: <http://www.fishbase.org>
- Instituto Español de Oceanografía: <http://www.ieo.es>
- Organización de las Naciones Unidas para la Alimentación y la Agricultura: <http://www.fao.org>
- Tree of Life web Project: <http://tolweb.org/tree/>